

Asia Tekijänoikeus koruihin

Hakija L ja A Oy

Annettu 25.4.2023

Tiivistelmä *Korut kuvastivat tekijän luovaa panosta niin, että ne saivat teossuojaa. Tekijänoikeussuoja ei kuitenkaan estä hyödyntämästä samaa aihetta, geometrisiä perusmuotoja tai samaa valmistusmenetelmää.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. L ja A Oy (jäljempänä hakijat) ovat pyytäneet tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, saavatko lausuntopyynnössä tarkemmin yksilöidyt sormukset, korvakorut ja kaulakorut tekijänoikeuslain mukaista suojaa teoksina. Hakijat ovat toimittaneet tekijänoikeusneuvostolle kuva-aineistoa ja mallikappaleita mainituista koruista.
2. Hakijat ovat kertoneet, että kysymyksessä olevien Keto-korujen kiven istutuksiin ja kivien asetteluun on haettu luonnonmukaisuutta, epäsäännöllisyyttä, rönsyilevyyttä ja vapautta sekä värien loistoa. Asetelmissa jokainen kivi vaikuttaa viereisten kivien sijaintiin ja kokoon. Eriväriset kivet kuten safiirit ja timantit ovat keskenään eri kokoisia ja istutettu samalle korkeudelle, hieman rungon pintaa korkeammalle. Kivialueen reuna muodostaa elävän ja epäsäännöllisen reunan. Asettelu luo kukkaketomaisen asetelman kiville. Kivien istutuskynnet tukevat kivien asettelua. Sormuksissa selkeälinjainen sormusrunko on yhdistetty runsaisiin ja epäsäännöllisiin kiviasetelmiin. Rungon materiaalina on valko-, kelta- ja ruusukulta sekä platina. Sormusten rungon omaperäinen muoto, kivien epäsäännöllinen asettelu ja ainutlaatuinen visuaalinen ilme eivät ole sidoksissa teoksen käyttötarkoitukseen.
3. Nappi- ja roikkuville korvakoruille tunnusomaista ovat erikokoiset ja eri väriset kivet istutettuna epäsäännöllisesti kynsi-istutuksilla tiiviiksi

rykelmäksi, jotka luovat myös kukkaketomaisen, epäsäännöllisen vaikutelman. Samoin kaulakoruissa eri kokoisia kiviä on kynsi-istutettu tiiviinä ja epäsymmetrisenä, kimppumaisena tai rypäleterttumaisena sommitelmana. Sydän- kaulakorussa lisäksi sydämen muotokieli on uniikki ja kaaret ovat ”normaalia” sydäntä terävämpiä. Sydämen puolikkaat eivät ole täysin symmetriset.

4. Kaikki korut on suunniteltu toimimaan yhdessä niin, että ne tuovat kokonaisuuteen jotain uutta lisää. Korujen visuaalisen ilmeen inspiraationa ovat olleet luonnosta löytyvät kukkakedot.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

5. Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ratkaise näyttökysymyksiä, ei ota kantaa osapuolten välisiin sopimuksiin eikä muihin lainsäädännöllisiin suojamuotoihin, kuten mallisuojaan.

Tekijänoikeudesta

6. TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.
7. TekijäL 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella laadulla ei ole merkitystä eikä tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
8. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä

käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

9. Tekijäl 1 §:n säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. Taideteollisuuden ja -käsityön tuotteita ovat esimerkiksi astiat, valaisimet, huonekalut ja korut. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostasoon.
10. Oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että taideteollisuuden tuotteiden on ajoittain ollut vaikea saavuttaa teossuoja. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Komiteanmietinnössä KM 1953:5 s. 45 todettiin seuraavaa käyttötaieteesta osana tekijänoikeuslain 1 §:n esimerkinomaista teoslajiluetteloa: "Kysymyksessä olevien esimerkkien joukkoon on edelleen otettu taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteet. Tällä ei luonnollisesti suinkaan ole sanottu, että ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulisi osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisena teoksena."
11. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 12.9.2019 käyttötaidetta koskevassa ratkaisussa C-683/17 (Cofemel) teosten suojan osalta seuraavaa: Kuten unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, kaikissa kyseisissä säännöksissä tarkoitettu käsite ”teos” on unionin oikeuden itsenäinen käsite, jota on tulkittava ja sovellettava yhtenäisesti ja joka edellyttää kahden kumulatiivisen osatekijän täyttymistä. Yhtäältä kyseinen käsite merkitsee sitä, että on olemassa suojan kohde, joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Toisaalta teokseksi voidaan luokitella vain elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena tällaisesta luovasta henkisestä työstä. Ensimmäisen osatekijän osalta on todettava unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä

ilmenevän, että jotta kyseistä kohdetta voidaan pitää omaperäisenä, on samalla välttämätöntä ja riittävää, että se heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita luovia ratkaisuja. Sitä vastoin silloin, kun kohteen valmistamisen sanelevat sellaiset tekniset seikat, säännöt tai rajoitteet, jotka eivät jätä tilaa luomisen vapaudelle, kyseistä kohdetta ei voida pitää niin omaperäisenä, että se voisi muodostaa teoksen. (kohdat 29-31)

12. Käyttötaiteen teoksille ei siten voida asettaa mitään erityisvaatimuksia tekijänoikeussuojan saamiseksi, vaan suoja muodostuu samojen periaatteiden mukaisesti kuin muidenkin teosten osalta.
13. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen 2 artiklassa tekijänoikeussuojan ulottuvuudesta on todettu seuraavasti: ”Tekijänoikeussuoja ulottuu ilmauksiin; se ei ulotu ideoihin, menettelytapoihin, toimintamenetelmiin tai matemaattisiin käsitteisiin sinänsä.”
14. WIPO:n tekijänoikeussopimuksen sekä EU-oikeuden tekijänoikeutta koskevien periaatteiden kanssa linjassa suomalaisen tekijänoikeussuojan lähtökohta on, että tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai valmistusmenetelmää, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, joka ideaa tai valmistusmenetelmää hyödyntäen on teoksessa toteutettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä toista henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi toisen ideaa tai samaa valmistusmenetelmää.
15. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, toisessa taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.
16. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.
17. Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

18. Korkein oikeus on käsitellyt useasti tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin. Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa.
19. Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut) sekä KKO 1948 II 464 (kattovalaisin) ja 1976 II 48 (miilumenetelmällä valmistetut valaisimet) korkein oikeus katsoi, ettei teoskynnys ylittynyt.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

20. Tekijänoikeusneuvosto on lausunut korujen teostasosta muun muassa lausunnoissaan TN 1988:6, TN 1997:7, TN 2004:1, TN 2004:9, TN 2012:12, TN 2016:1 sekä TN 2016:13.

Analyysi ja johtopäätökset

21. Hakija on toimittanut valokuvat ja esimerkkikappaleet seuraavista: Keto-sormukset 7,5, 6 ja 4 mm, Tiara, Tiara+ sekä kapeneva sormus; Keto-nappikorvakorut 5/3, 4, 3, 3/3 ja 2/4; Keto Pink—roikkuvat korvakorut L ja S; kaulakorut Keto 4, Keto riipus 8/3, Keto Seppele, Keto Pink Seppele Kaari, Keto Seppele kaari timantti ja Keto Sydän. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan toimittamaa materiaalia ja toteaa saadun selvityksen perusteella seuraavaa.
22. Tekijänoikeuslaki ei tunne jyrkkää jaottelua puhtaisiin taide-esineisiin ja käyttöesineisiin, vaan tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen esimerkkiluettelo mainitsee nimenomaisesti taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteet suojattavina teoksina. Korut voivat siis saada tekijänoikeudellista suojaa.
23. Käyttötarkoitus, materiaalit tai vaaditut valmistusmenetelmät saattavat tietyissä tapauksissa rajata tekijän valintoja voimakkaastikin käyttöesineiden suhteen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa mainitut seikat eivät ole tekijänoikeussuojan kannalta olennaisella tavalla rajanneet tekijänsä vapautta tehdä luovia valintoja.

24. Yksittäisten sormusten, korvakorujen ja kaulakorujen koristeosien koko, väri ja ulkomuoto vaihtelevat kivien valinnan, kivi-istutusten ja asettelun myötä. Hakijan mukaan asetteluun on haettu luonnonmukaisuutta ja epäsäännöllisyyttä tarkoituksena luoda luonnollisen kukkakedon tunnelma, jossa eri kokoiset ja tietyissä väreissä myös eri väriset kukat asettuvat luonnolliseen harmoniaan keskenään. Tekijänoikeusneuvoston arvion mukaan kysymyksessä olevien korujen konkreettisesti toteutuksessa tekijä on tehnyt vapaita luovia ratkaisuja ilmentääkseen mainittua tavoitetta.
25. Suhteellisen yksinkertaisten ja selkeiden kivien perusmuotojen yhteen sommittelu, värivalinta, istutustavan ja konkreettinen asettelu muodostaa kokonaisuuden yhdessä sormusrungon, korvakorujen kiinnitysosien ja kaulakorujen ketjujen kanssa. Korujen muodot, värit ja materiaalit eivät ole pelkästään tai pääosin seurausta käyttötarkoituksesta, vaan kustakin ilmenee tekijänsä luova panos. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä mainitut ja edellä kohdassa 21 yksilöidyt korut ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ovat TekijäL 1§:ssä tarkoitettuja teoksia.
26. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen aihetta, geometrisiä perusmuotoja tai valmistusmenetelmää, vaan sitä konkreettista, persoonallista ilmenemismuotoa, joka ideaa tai valmistusmenetelmää hyödyntäen on teoksessa toteutettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä toista henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi samaa aihetta, kivien ja metalliosien geometrisiä perusmuotoja tai samaa valmistusmenetelmää.

Puheenjohtaja

Ulla-Maija Mylly

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Ulla-Maija Mylly (puheenjohtaja), Samuli Melart, Elina Kuusikko, Sanna Nikula, Jari Muikku, Teemu Pitkänen, Ismo Huhtanen, Anniina Dahlström, Maria Rehbinder, Timo Enroth, Juho Mäki-Lohiluoma ja Asko Metsola.